

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

BELMUNKATÁRSÁK: BALÓ JÓZSEF, Bányai Árpád, Bogá Károly, Dortsák Gyula, Dr. Ferenczi Zoltán, Solyom János, Szentgyörgyi K. János és Zajzon Pénes.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapicsz-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

A siketnémák.

A siketnémák tanítása e lapok t. olvasóközönsége részéről az ügynek paedagogiai, valamint humán jelentőségénél fogva egyforma érdeklődést tétel fel. Minden vidéknek jutott azon szerencsétlenekből, kiknek száma az erdélyrészi területen a két ezeret meghaladja. Ezért tervezte a b. e. Trefort, hogy addig is, míg elég intézetet szerveztetnék számukra, legyen minden vidéken valaki, a ki azok oktatását legalább megkezdhesse. A tanítójelölteket óhajtotta volna ez irányban is képeztetni. Nincs tudomásunk azonban róla, hogy valamely tanítóképzede e felhívásnak eleget tehetett volna. A legnagyobb akadály ebben kétségkívül az lehetett, hogy eddigelő egyik közelében sem volt siketnéma-tanintézet. Csupán elméleti uton pedig nehéz feladat a siketnémák tanítási módszerében előhaladás tenni. Annival nehezebb, minthogy e methodus újabb időben meglepő fejlődésen ment át. A régi jelbeszédet a hangbeszéd váltotta fel. S ennek és az írás-olvasás elsajátításának segélyével a tantárgyaknak egész tág köre nyílt meg a siketnémák előtt, a kik ez uton szellemi és erkölcsi képességeiket fokozottabb mértékben fejlesztve ki, egyszersmind ügyesebb kézimunkásokká s a társadalomnak hasznos tagjaivá válhatnak. Felelő tudat e lehetőség megvalósulását szemlélhetni itt közvetlen közelünkben is!

Egy közkatonai volt erdélyrészi siketnémáinknak legelső tanítója. Nevét talán csak nagyobb utánjárással sikerül majd megmenteni a teljes feledéstől. A nagy francia-forradalom idején Párisba vetődött s az ottani siketnéma intézetbe szolgának jutott be. Megfigyelő tehetőségének alárendelt helyzetében is szép tere nyílt. Hazatérvén, a balászfalvi érsek anyagi támogatásával, tanításhoz fogott s feltűnő sikerének hatása alatt gyűjtötte a gubernium azon pár alapítványt, melynek gyűmölését már a kolozsvári siketnéma intézet élvezi. Minő fényes bizonyítéka ez annak, hogy nincs oly alárendelt helyzet, melyben az ember maradandó jót ne mivelhetne!

A kolozsvári siketnéma intézet egy évi fenállása és működése biztos reménnyel kecsegtet a teljes kifejlődés iránt. A város maga szép példát mutatott a humanismus ügye iránt, midőn az intézetnek helyiséget biztosított. A kormány tanerőkkel látja el azt s egy pár alapítvánnyal segélyezi. A közadakozás már tízezer forintot hozott össze hasonló czélra s a megyék között mozgalom van megindulóban háromezer forintos alapítványok létesítésére, melyek egy-egy vagyontalan növen-

déknek teljes ellátást biztosítanak az intézetben. Az első osztály 8 növendéke által felmutatott szép előhaladás, a most megnyitott új osztályba már is 11 növendéket vonzott. Saját költségén évi 160 forintért helyezhető el egy ifjú az intézetben. Tekintve, hogy a váci intézetnek 36 alapítványa s tetemes államségélye mellett évenként mintegy száz növendéke van, a kolozsvári kezdet elég szép kilátással kecsegtet.

A tanfolyam hat évre van szabva, mely idő alatt kézimunkákban is kiképeztetést nyernek a tanítványok. A felvételi életkor héttől tíz évig terjed, mint a mely időközben a tanítás iránti fogékonyság legelőkelőbb és biztosabb a gyermekekben.

Tanítással foglalkozó emberre nézve egy óra a siketnémák intézetében a legtanulságosabb, a mit csak iskola nyújthat. Sehol oly közel foghatón bebizonyítva nem lehet a szemléltetés nagy jelentősége a tanítási módszerben, mint itt. Pótolni az oly nagy hivatással bíró hallás-érzék hiányát csak úgy lehet, hogy a többit, főképp a látás és tapintás szervét fokozottabb tevékenységre szoktatjuk és a léleknek figyelemben nyilvánuló összpontosítását magas tökélyre emeljük. E két működési irányelv a siketnémáknál bámulatos eredményre vezet s tanúlságul szolgál arra, hogy az érzékszervek arányos fejlesztése és foglalkoztatása s a testi és lelkiélet törvényeinek megfelelő fegyelem, mely a figyelemnek nélkülözhetetlen szabályozója, mennyivel biztosabbá és sikeresebbé teheti a mi rendes iskolai munkásságunkat is. Szóval: a siketnémák tanításának szemlélése nemcsak ennek módszerét ismerteti meg velünk, hanem saját tanítói működésünkre vonatkozólag is hasznos észrevételekre ad alkalmat. Az egész siketnéma-oktatás hangosan hirdeti és kétséget kizáróan bizonyítja, hogy összes tanításunknak élet- és lélektani alapon kell nyugodnia. E két tudományból tehát nekünk tanítóknak nem lehet eléggé bőven merítenünk. Üdvözljük azért tanítótisztületünk központi választmányát, hogy folyó évi közgyűlésünkön alkalmat nyújt a siketnémák tanítási módszerével közvetlen szemlélet alapján megismerkednünk s ez által saját iskolai működésünkben is értékesíthető hasznos megfigyeléseket tennünk. Bizton számítunk rá, hogy e human és paedagogiai érdeklődésünket egyaránt magára vonó kedvező alkalmat testületünk tagjai élénk érdeklődéssel fogják felhasználni s e sok tanúlságot ígérő gyűlésen mentől számosabban vesznek részt.

Kozma Ferencz.

A fogalmazás tanítása az elemi iskolában.

(Vége.)

Az elősorolt fokozatok szerint és a legutóbb föl-
említett fogalmazási fajokat a 6 osztály körében a kö-
vetkező módon lehet egy tanév alatt elvégeztetni.

I. osztály fogalmazásai.

Együtt szerkesztéssel a beszéd-értelem gyakorlat-
ból megkészítik a „Báránka“ cz. elbeszélést, a „Tyúk“
cz. leírást és „Az árva madár“ cz. vers tartalmát. Szó-
beli letárgyalással irandó a „Rózsafa“ leírása.

Dolgozati példányok:

A báránka. A báránka ugrált. Megbotlott egy
kőbe. Eltörte a lábát. Az anyja gyógyította meg. Azután
sohasem ugrált.

A tyúk. A tyúk szármas állat. A tyúk repül. A
tyúknak két lába van. A tyúk tojást tojik. A tyúk húsa jó.

II. osztály fogalmazásai.

Együtt szerkesztéssel olvasmány alapján megkészít-
tik. „A jó szívű gyermek.“ Hű testvérek“ cz. elbeszé-
lést, a „Szekér“ cz. leírást, A veréb és ló,“ „Szél és
nap“ cz. versek tartalmát.

Szöbeli letárgyalással írják meg „Álom-szűszék“
cz. elbeszélést, „Az erdő“ és „Levegő“ cz. leírást és
„Virágok és forrás“ cz. vers tartalmát. Tárgyát a besz.
ért. gyakorlatból véve

Dolgozati példányok:

Hű testvérek. Egy apának volt három fia. Az
egyik fiu kerékes akart lenni. A mesternek 10 frtot. kel-
lett fizetni. Az apának nem volt 10 forintja. A másik
két fiu elment aratni és keresett pénzt. Mikor volt elég
pénzük, haza vitték. A harmadik fiu beállott inasnak s
jó kerékes lett.

A szekér. A szekér sok apró részből áll. Főbb
részei: a kerekek, tengelyek, nyújtófa, löcsök, oldalak,
rúd. Különböző nagyságu szekerek vannak. A jó szeke-
ret erősen megvasalják. A szekeret teher hordásra hasz-
nálják. A szekerbe befogják a szarvasmarhát, lovat, szá-
marat, öszvért.

III. osztály fogalmazásai.

Együtt szerkesztéssel, olvasmány alapján megírják
„Az okos leány“ cz. elbeszélést, „A hörsög“ cz. leírást,
„Méhecske“ cz. vers tartalmát.

Szöbeli letárgyalással, olvasmányok alapján „Hálá-
datos gyermekek“ cz. elbeszélést, „Pisztráng“ cz. leírást,
„A rét tavasszal“ cz. leírást, „A darázs“ cz. vers tar-
talmát.

Dolgozati példányok:

Háládatos gyermekek Egy özvegy aszszony-
nak volt két fia, azokat nagyon szerette. Mikor megöre-
gedett az aszszony, a gyermekei tartották és megbecsül-
ték. Egyszer szélhűdés érte az aszszonyt. Sokat sirt, mert
még templomba sem mehetett el. A fiuk egy gyalog ko-
csit csináltak anyjuk számára. A következő vasárnap az
aszszonyt a gyalogkocsin elvitték a fiuk a templomba.
Nagyon örvendett ennek az aszszony.

A hörsög, A hörsög kártékony állat, mert a
gabnát pusztítja. A gabona földön mély lyukat ás lakás-
nak és abba hordja be táplálékát. Néha 30 kgr. gabo-
nát is kapnak lakásában, ha felássák. Nagyon mérges
állat, egymással is folyton verekednek. Néha megöli
egyik hörsög a másikat és mindjárt meg is eszi. Olyan
bátor, hogy még az emberrel is szembe ugrik és meg-
harapja. Télen át aluszik s csak tavasszal ébred föl
ujra. Pusztítja a cserebogarat, sáskát és egeret is.

IV. osztály fogalmazásai.

Együtt szerkesztéssel megírják a következő olvas-
mányok kivonatát: „Félkezű koldus“ elbeszélés, „Erdély“
leírás, „Rege a violáról“ vers.

Olvasás után leírják a következő olvasmányok tar-
talmát: „A szemfényvesztő“ elbeszélés, „A tenger“ le-
írás, „Balázs vitéz“ vers.

Olvasás után önállóan kivonatozza a következő ol-
vasmányokat: „Budapest“ leírás „Arany“ leírás, „Ke-
nyérmező“ elbeszélés, „Megfagyott gyermek“ vers.

Dolgozati példányok:

Balázs vitéz. A törökök megtámadták Temes-
várat és erősen ostromolták. A parancsnok Losonczy Ist-
ván volt, a ki vitézül harcolt. A magyarok között volt
egy erős, bátor, ügyes Balázs nevű vitéz. Balázs egy ma-
gyar csapatnál megkergetett egy csapat törököt. Mind
elfutottak, csak Kubát maradt helyén, a ki egy óriási
testű, erős török volt. Balázssra rohant és le akarta vágni
s már előre kiáltotta büszkén, hogy az ő neve hős Ku-
bát. Balázs nem ijedett meg, hanem a török csapatát
kifogta pajzsával és hirtelen ő vágta le Kubátot. Mikor
elesett a török, azt mondta a magyar vitéz: „Én meg
Balázs vagyok.“

Az arany. Az arany értékes érc, melyet Ma-
gyarországon is bányásznak. Színe szép sárga, nem roz-
sododik, nyujtható. Annyira lágy, hogy még késsel is
meg lehet vágni. Ha pénz, vagy valami ékszer csinál-
nak belőle, valami keményebb érczel olvasztják össze.
Némely ékszer csak kívülről van be vonva arannyal,
de belől valami közönséges ércből áll. Az aranyat vé-
konyabbra el lehet lapítani, mint a papiros. Az arany
19-szer nehezebb a víznél. Magyarországon a legtöbb
aranyat bányákból kapják, de néhol a folyók fővényéből
és mossák.

V. osztály fogalmazásai.

Együtt szerkesztéssel leírják a „Dolgok valódi be-
cséről“ cz. elmélkedés és „István öcsémhez“ cz. vers
tartalmát, továbbá szóbeli utasítás után a „Mi vidékünk“
cz. leírást, valamint a „Tavau“ cz. vers tartalmát ki-
bővíti.

Szöbeli letárgyalással megkészítik „A kéz“ cz. leíró
olvasmány utánzatául a „Láb“ cz. leírást, „Szeresd a
virágot“ cz. vers tartalmát kibővíti.

Önállóan elolvassa és kivonatozza „A babonáról“
cz. olvasmányt s „Szülőföldemen“ cz. verset.

Önállóan ir tetszés szerint választott tárgyról egy-
egy elbeszélést és leírást.

Irnak előbb együtt szerkesztéssel, azután önállóan
egy-egy tudakozó és értesítő levelet, valamint nyugtát,
számlát, bizonyítványt.

Dolgozati példány:

A láb. Az ember két lábbal bír, melyek ép oly
szükségesek, mint bármely más testrészünk. Az ember
lába is arra való, a mire az állatok használják lábaikat,
t. i. a testet föntartja és vele tovább mozoghatunk. Láb
nélkül járni nem tudnánk, s csak kínos vergődés volna
mozgásunk, a mit néha egy-egy béna emberen tapasztal-
hatunk. Lábunk sokkal izmosabb, mint karunk. Három
fő részt különböztetünk meg rajta, u. m. a czombot, láb-
szárt, lábfejet. E részek mindenike még több más rész-
ből van összerakva. A láb csak hátra felé hajlítható, a
láb fejét csak kevésbé tudjuk mozgatni és a lábujjak rö-
videk, s nem annyira ügyesek, mint a kéz ujjai. Ha
lábaik nem is olyan hajlékonyak, mint karjaink, azért
azoknak sok hasznát vesszük s így erősíteni, ápolni
szükséges azokat.

VI. osztály fogalmazásai.

Önállóan írnak egy elbeszélést valamely történeti eseményről és egy szabadon választott tárgyról valamint egy leírást a tanító által adott tárgyról, egyet pedig szabadon választott dologról. „Az eke hasznosságáról” cz. elmélkedést önállóan szerkesztik.

Írnak egy-egy kérő, köszönő, üdvözlő, baráti levelet együtt szerkesztve és önállóan, ugyszintén egy-egy elismervényt, kötelezvényt, szerződést, meghatalmazást, folyamodást együtt szerkesztéssel és azután önállóan.

Dolgozati példány:

Az eke hasznosságáról. Az eke igen hasznos eszköz, mely az embert igen sok fáradságtól óvja meg. Míg az emberek nem ismerték az ekét, kénytelenek voltak a földet felásni, hogy abban növényeket termelhesse- nek. De tudhatjuk, hogy az ásóval való munka nagyon fárasztó és sokkal lassabban halad, mint a szántás. Épen azért roppant fáradságába került az embereknek, míg különösen a műveletlen földet meg tudták anynyira lágyítani, hogy abba magot vethettek. Később feltalálták az ekét, melyet eleinte csak fából készítettek és nem volt olyan jól használható, mint a mostani eké. Ma már vasból készítik, nagyon erős és a földet is sokkal könnyebben hasítja, mint a régi fa eke. Most többféle eke van, melyek elébe marhat fogva, könnyen végezhető az ember azt a munkát, melyet régen kézzel kellett teljesíteni. Az eke használása által lehetséges, hogy az emberek igen nagy darab földet is megműveljenek, s így több hasznos növényt termelhesse- nek. Az eke tehát a földművelés terjedését is elősegélte.

Miután előterjesztettem az egy évi tananyagot is, a fogalmazás tanítására vonatkozó nézeteimet is elsoroltam. Ohajtom, hogy az ajánlott módok tanító társaim figyelmét felköltsék, s esetleg alkalmat adjanak, e tárgy beható megvitatására, a mi e tárgy tanítását bizonyára eredményesebbé tenné.

Kovács Dániel.

Az értelem művelése.

(Folytatás)

Mire a gyermek csevegni képes, már meglehetősen ismerettsége van szűkebb köréből; s ekkor aztán tudni vágyódása, (tudvágy) vagy mint némelyek nevezik: kíváncsisága folytonosan nyilatkozó kérdézősködésekben nyilvánul. Itt sok nevelő elhibázza a dolgot. (Nevelő alatt itt, nem instructort, correpetitort, gouvernante-ot, tanítót értünk, hanem oly felnőtt egyént, ki abban a korban a gyermek nevelésével foglalkozik, legyen az dajka, bonne, gyám, vagy szüle). Rendszerint szélsőségekbe esnek; némelyek, unván az előttük haszontalanságnak tetsző apró-cseprő kérdéseket, hidegen, nem ritkán ingerülten, durván csitíttják el a kis csevegőt; mások pedig minden tudakozódására hosszú lére eresztett szószátyárkodással, vagy épen körmönfont, periodusokkal körülírt, a kis gyermek értelmét jóval meghaladó válaszszal felelnek. Mindkét eset helytelen, de az előbbi károsabb, mivel egyfelől sérti a gyermek érzékenységét, durvaságra készíti elő, de másfelől elkedvetleníti őt, megingatja az illetőben való bizalmát, rokonszenvét, s végre érdeklődését, tudnivágyását elnyomja. A második esetben a gyermek maga is eltanulja a sok szót semmiért; de meg nem is érti az adott magyarázatot, kíváncsisága nem nyer kielégítést s ismerete nem gyarapszik. A gyermek kérdéseire oly módon adjuk meg a felvilágosítást, hogy az a dolognak és a gyermek fölfogásának épen megfelelő legyen; tehát igaz, érthető, világos, eléggé részletes, s

nemcsak olyan könnyű, felületes, mindenekfelett pedig képző legyen. Van eset, midőn kitérő választ kell adnunk a kérdéses tárgy természetéről fogva. De azt oly módon kell tenni, hogy kétséget ne hagyjon a gyermekben hátra, sem curiozitasát ne ingerelje. Igaz, hogy az nem mindig a legkönnyebb feladat, különösen már a fejlettség kissé előrehaladottak állapotában, úgy hogy sokszor valóban művelt és gyakorlott nevelőt is zavarba hoz egy-egy gyermek fogós, néha kényes, kérdésével; hanem annyival inkább részea kell lenni ám olyankor. Sokszor el-el töpreng a növendék valamely kapott válaszon; tépelődik, valóságos nyugtalanságot, izgatottságot érez mindaddig, míg valahogy czélt nem ér és akkor aztán lecsillapodik.

Bámulatos az, hogy egy pl. két-három éves gyermeknél mily élénken munkál már a lelkitehetség. Annál inkább kell tehát vigyázni rá, hogy a benyomások hibásak ne legyenek. Hány példa bizonyítja, hogy a nagyokról ellesett valamely idéten fozás milyen könnyen reáragad és megmarad a gyermekben. Ugy szoktassuk a gyermeket, hogy abban a korban, a mit tehet erejéhez képest, gondolkodva tegye. Vezessük rá, hogy a tárgyakat, melyekkel foglalkozik, behatóan ismerje meg részeivel, tulajdonságaival s rendeltetéseivel együtt. Itéletében helyes fogalmakra támaszkodjék; következtetése indokolt, alapos legyen. Ne elégedjünk meg pusztán azzal, hogy miként tesz valamit, hanem minden tettének tudja okát adni. Ismerje meg, hogy miféle okok milyen okozatokat szülnek; hogy ha az okozatot meg akarjuk szüntetni, előbb az okot kell eltávolítanunk. Tudjon czélt tűzni ki cselekvésének; számita ki, hogy czélját elérendő, hogyan kell kiindulnia s mi módon kell keresztülvinni az eshetőségekre való számitással. Hogyan? mondhatná talán valaki, hát ennyit meg lehet-e várni egy még csak óvodába való gyermektől? Igen, határozottan, tessék csak megfigyelni. Hogy kikombinál az a kis mester egyet-mást; milyen raffineriával tudja furfangos terveit keresztülvinni, hogy gyakran az ellenőrzést is kijátszhasssa.

A játékeszközök és játékmódok megválasztása is fontosabb, mint sokan hinnék, az értelem képzés, a gondolkodásban való gyakorlás, számitás szempontjából. Lehetőleg oly eszközöket adjunk kezébe, melyeket saját magának kell összeállítani, hogy használható legyen. Kitérő szolgálatot tesznek e tekintetben fiuk számára az épület fészkák, melyek egybeállításával házat, templomot, gazdasági épületeket stb. készíthet. Leányoknak bábuk, s annak felöltöztetésére különféle ruhadarabok, vagy csak épen anyagok. Továbbá egy szoba vagy konyha berendezéséhez szolgáló butorok, edények stb. A szabadban való játékok közül olyanokat játszodtassunk, melyek némi okoskodással, számitással járnak.

Természetes, hogy gyermekeknél a fogalomalkotás, itélet és következtetés, szóval gondolkodás, okoskodás vagy értelemműködés nem tudományos modorban, sorrendben és difinitiókkal történik, hanem bizonyos naivitással, önkénytelenül. Pl. megismeri a labdát, megtanul vele játszani. De azt is megjegyzi, hogy a labdák nem mind egyformák, vannak kemény bőrlabdák, lágyabb ruhából készütek s rugalmas széllel-bélelt gummilabdák. Egyszer csak társaságban labdázni kezdenek. A labda egy társáé, a kemények és sulyosak közül való, nem oly könnyű mint az övé, s azzal a hátbaütés kellemetlen, most fájdalom; tehát nagyon ügyelnie kell játék közben, hogy kikerülje, nehogy őt megtalálják. S tényleg vigyáz is; éber, a futásban gyors, ügyes. Míg ha gummilabdával

játszanak, csak lanyhán paczkázva megy a dolog. Egy egészen kis gyermek rájön a tűz fogalmára, megismeri a tüzet; hozzáérteti kezét, érzi, hogy az éget; (mert az is a fogalom egyik ismertető jegye) elkapja onnan. Mamájához szalad, s elpanaszolja, hogy kezét megégette a tűz; mamája az égés helyére hűvös levegőt fú, mi enyhíti a fájdalmat, de egyuttal óva inti a gyermeket, hogy ezután óvakodjék tűzhöz nyulni. Ugy is lesz, mert ítélete kész róla, hogy t. i. a tűz éget, ha hozzáérünk; az égés pedig fáj. Most ezután levonja magának a tanulságos következtetést: hogy kerüljük a tüzet, ha fájdalmat nem akarunk szerezni magunknak. Láttam egy gyermeket, ki sírt midőn fát tettek a tűzre, míg ismét le nem vették róla, akkor aztán fújta a fát. Miért teszed azt te kis bohó? kérdé tőle anyja. Most megégette szegény fát a tűz, s fáj neki azért. Ime egy gyermeki következtetés, a mi ugyan helytelen. Az anya természetesen megmagyarázta neki, hogy a fának nem fáj az égés, mert nem érez. Megjegyzendő, hogy valamiképen a

homályos, zavaros fogalmakat nem szabad elúzni a gyermeknél, a nélkül, hogy ne tisztáznók, ugy a helytelen és alaptalan ítéleteket és következtetéseket sem szabad helyben hagyólag eltűrnünk, hanem vezessük reá alkalmas módon a gyermeket, hogy önmaga lássa be helytelenségét és javítsa is ki. E végből koronként, megfelelő óvatosság mellett, ál vagy hamis ítéletet s következtetést is alkalmazhatunk próbaképpen, meggyőződést szerzendők, hogy vajjon a növendék valóban komolyan foglalkoztatja-e értelmi képességét, s öntudatosan tud-e saját fejlettsége fokához mérten okoskodni; s lássa be, hogy nem elég a mások ítéletét föltétlenül elfogadni, hanem magunknak is hozzá kell járulnunk meggyőződésünkkel, ha belátásunk egyezik vele. Ezt azonban inkább csak az iskolai nevelés felsőbb tanfolyamain ajánlanám.

(Folytatása köv.)

P. Csorja Károly.

T Á R C Z A.

A vízről.

(Vége.)

A gyári iparban általában legalkalmasabb a lágy és tiszta víz. Vannak ugyan egyes ágai a gyári iparnak, a hol szénsavasmész általi kemény víz előnnyel bír, így a kelmefestészetben bizonyos festékekkel való festésnél. Némelykor az kívánatlik, hogy a víz ne csak lágy és tiszta, hanem alkali sóktól mentes is legyen, így a czukorgyárakban.

Arra nézve, hogy valamely vízről használhatóságát illetőleg, ítéletet mondjunk, nem szükséges, hogy mindig egy teljes, kvantitatív elemzést tegyünk, a mely ugy is nagyon körülményes és igen sok időt vesz igénybe; hanem megelégszünk egynehány könnyen kivihető kvantitatív próbával. A legtöbb esetben ez kielégítő felvilágosítást nyújt arra nézve, hogy az illető víz ivásra vagy más célra használható-e vagy nem.

Először is arra kell nézni, hogy az ivásra szánt víz teljesen átlátszó, színtelen és szagtalan legyen és egyáltalában kellemes üdítő ízű. A víz zavarodása iszapos földes részektől származik, sárgás szineződés arra mutat, hogy a vízben szerves anyagok vannak; kellemetlen íz és szag arra, hogy a vízben levő szerves anyagok rothadásban vannak. Az ily vizek azonnal elvetendők.

A víz keménységét megítélendő, készítsünk szappan oldatot, (szappan feloldva gyenge spiritusban) és adjunk ebből egynehány köbcéntimetert a vizsgálandó vízhez. Ha az összerázás után nagy mennyiségű hab mutatkozik, a mely a rázás után is egyideig megmarad, akkor a víz lágy; ha ellenben a rázás után hab nem mutatkozik, hanem a vízben fehér tejes zavarodás, sőt turós csapadék keletkezik, akkor a víz kemény és pedig annál keményebb, minél jobban mutatkozik a zavarodás vagy csapadék. Sokszor oly kemény a víz, hogy egynehány köbcéntimetert tetemesen felhigíthatunk desztillált vízzel (esővíz) és úgy kémleljük a szappanoldattal.

A víz keménysége lehet múló és állandó. A múló keménység a víz állásánál vagy fejlődésénél eltűnik (a víz meglágyul), az állandó keménység ellenben megmarad a felfőzés után is. Hogy ezt jobban megérthessük, egynehány dolgot föl kell említenem. A tiszta víz, mely nem tartalmaz szénsavgaztat, nem, vagy alig oldja a szén-

savassókat; ha azonban a víz a humus rétegen átszivárogva az ezen rétegben nagy mennyiségben fejlődő szénsavgaztat fölveszi és azután így szénsavgaztall telítve érintkezik szénsavassókat tartalmazó rétegekkel (szénsavas mész és magnesium), akkor ezek oldatba mennek, a mennyiben az oldhatlan közönyös szénsavassók először átlesznek alakítva oldható savanyú szénsavassókká. Másrészt azonban a víz felold kénssavassókat is és pedig különösen kénssavas meszet (gipsz) és kénssavmagnesiumot (keserűső). Az a víz, mely csak szénsavas sókat tartalmaz oldva, a főzésnél meglágyítható, mert a főzésnél nemcsak a szabad szénsav távozik el, hanem a félig kötött szénsav is és ez által az oldható savanyú szénsavassók ismét átalakulnak, oldhatlan közönyös szénsavassókká, tehát kivállanak a vízből és ennélfogva, ezeket leszűrve, a víz lágy lesz. Ha a víz keménysége a szénsavassókon kívül még kénssavassóktól is ered, akkor csak az elsők által okozott keménység távolítható el a felfőzésnél, ellenben az utóbbiak által okozott megmarad a felfőzés után is és ezt nevezzük állandó keménységnek. Látjuk tehát, hogy fontos ennek eldöntése, hogy mi okozza a víz keménységét. Hozzávetőleg meg lehet ítélni, hogy a keménységből mennyi esik a szénsavassókra és mennyi a kénssavassókra, ha úgy a főzés előtt, mint után kémleljük a vizet szappanoldattal.

Hogy a folyók víze rendszeren lágyabb, mint a forrás és a patakvíz, holott a folyó ezekből táplálkozik, ennek oka abban rejlik, hogy a víz már a levegővel való hosszabb érintkezésnél is elveszti szénsavának nagyobb részét és így mentől távolabb van a folyó eredetétől, annál inkább válnak ki belőle a forrás vagy patakvízben feloldva volt szénsavassók.

Keményvíz főzésre, különösen a hüvelyes vetemények főzésére és mosásra nem alkalmas. A kazánok táplálására szintén lehetőleg mellőzni kell a keményvizet, mert ez szolgáltatja a kazánok falaira némelykor tetemes vastagságban leülepedő kazánkövet, a mely a kazánok idő előtti elromlását vonja maga után.

Könnyen mutathatjuk ki a vízben levő chloridokat, a melyek közül különösen a chlorodium (konyhasó) szokott leginkább előfordulni. A megvizsgálandó vizet megsavítjuk egynehány csepp légenysavval és azután hozzátöltünk légenysavas ezüst- (pokolkő) oldatot. A ke-

keletkezett fehér zavarodás vagy csapadék (chlorzüst) mennyiségéből megítélhetjük a vízben jelen volt chloridok mennyiségét. Ha a csapadék annyi, hogy fehér turós pelyhekben tömörül össze a rázásnál, akkor a víz igen sok chloridot tartalmaz és pedig rendesen konyhasó. Miután azonban a közönséges kútvizekbe a konyhasó, ha nincsenek szomszédságában konyhasótartalmu rétegek, rendesen úgy kerül be, hogy szemétdombok vagy árnyékszékék konyhasóban dús ürülekei fertőzik a vizet, azért az oly kútviz, mely igen sok konyhasót tartalmaz, elvetendő, mert bizonynyára nagyobb mennyiségű szerves és rothadó anyagot is fog tartalmazni. Az oly víz jó, mely alig, vagy csak igen gyenge zavarodást ad légenysavas ezüsttel.

Egy másik próbában kénsavra kémlünk és pedig úgy, hogy a sósavval gyengén megsavított vízhez adunk chlorbarium (egy fehér könnyen megszerezhető só) oldatot. A keletkezett finom fehér csapadék (kénsavas-barium) mennyiségéből következtetünk a vízben lévő kénsav mennyiségére.

A meszet úgy mutatjuk ki, hogy a vizet először egynehány csepp sósavval megsavítjuk és azután hozzátöltünk sósavas kalium oldatot és ammoniakot. A keletkezett fehér csapadék (sósavas-mész) mennyiségéből következtetünk a mész mennyiségére. Ha mi ezen csapadékot leszűrjük, akkor a szűrt tiszta oldatban kimutathatjuk még a magnesiumot is phosphorsavas natrium-oldattal, a melylyel a magnesium mennyiségének megfelelő mennyiségű fehér jegezes csapadék (phosphorsavas magnesium) fog levállani.

Ha a felfőzött vízben nagy mennyiségű kénsav mellett egyszermind nagy mennyiségű meszet is találunk, akkor a víz sok gypszet tartalmaz; ha sok szén-sav mellett kevés mész lett kimutatva, akkor a kénsav egy része magnesiumhoz van kötve (keserűső). Kevés kénsav, sok mész és magnesium, valamint sok chlor arra mutat, hogy ezen fémek chloridok alakjában vannak jelen.

Igen fontos a szerves anyagokra való próba. E végből porczollán csészében lehetőleg alacsony hőfoknál (100°) lepárlunk 200—300 c. e. vizet és a maradékot, mely eleintén fehéres, izzítjuk. Ha szerves anyagok vannak jelen a vízben, akkor a szilárd maradék megbarnul vagy megfeketedik. A barnulás vagy feketedés fokából, valamint abból, hogy mennyi ideig kell izzítani, hogy a szilárd maradék ismét fehér legyen, meg lehet itélni a vízben lévő szerves anyagok mennyiségét. Ha a szilárd maradék izzításánál még égett hajra emlékeztető szagot is érezünk, akkor légeny tartalmú szerves anyagokra következtetünk. A mely vízben ez erősen fellép, az elvetendő.

Vannak még próbák légenysavra, légenyessavra és ammoniakra, a melyek körülményesebbek és azért csak annyit említek föl, hogy a jó ivóvíznek csak igen kevés légenysavat; légenyessavat és ammoniakot pedig vagy csak nyomokban, vagy egyáltalában nem szabad tartalmaznia, mert a két utóbbi mindig légeny tartalmú szervesanyagok rothadási terményei gyanánt lép föl.

A víz quantitativ (mennyileges) elemzése igen sok előkészületet és tanulmányt igényel és azért annak tárgyalásába nem is bocsátkozhatom. Itt csakis a kész eredményeket említhetem föl akként, hogy összeállítom a határértékeket, a melyek az említett anyagokból, kiszámítva a víznek 100,000 részére, meg előfordulhatnak, a nélkül, hogy ez a víz jóságának rovására történék:

100.000 rész jó ivóvíz:

1. ne redukáljon több mint 0·6—0·8 vagy legfel-

jobb 1 rész felmangánsavas kaliumot. (A felmangánsavas-kalium egy oly ibolyaszínű test, a mely a szerves anyagokat élenyíti, tehát elroncsolja, maga pedig e mellett elszintelenedik. Az elhasznált mennyiségű felmangánsavaskaliumból itélünk a szerves anyagok mennyiségére.)

2. ne tartalmazzon többet mint 0·5—1·5 r. légenysavat.

3. " " " " 2—3 r. chlort,

4. " " " " 8—10 r. kénsavat.

5. semmi vagy legfeljebb nyomait az ammoniaknak és légenysavnak.

6. A lepárlásnál ne maradjon vissza több mint 50 r. szilárd alkotórész.

7. A keménység (meghatározva szappan oldattal) ne haladja meg a 18—20 német keménységi fokot. (Egy keménységi foknak megfelelő mennyiségű mézsó egyszermindenkorra már meg van határozva.)

Az ivóvíznél főleg az 1-ső, 2-ik és 5-ik pontban foglaltakra kell ügyelnünk.

Dr. Koch Ferencz.

PAEDAGOGIAI ESETEK.

Egy kis elmélet a paedagogiai esetek gyűjtéséhez.

Rovatunk nagyon gyakorlati irányú és értékű, azért pótol hézagot, azért olyan becses. A mily megbecsülhetetlen szolgálatot tesznek az emberrel morális tekintetektől foglalkozónak a büntügyi statistika adatai, ép olyan fontosokkal járulnak majd a paedagogiai esetek a nevelés sikeréhez, a gyakorlati nevelés elméletének megírásához. De épen azért, mert vállalkozásunk zsenge szarából idővel nagyon is megbecsült törzs és korona fejlődhetik, azt kellő belátással és tárgyilagossággal kell fejlesztenünk. Alig van tér, a mely az elburjánosodásnak jobban ki volna téve, mint az, a melyre léptünk, mert a felvételhez minden esemény jogos igényt látszik formálni, a mely bármely nevelői ténykedésnek mozzanata vala; másfelől talán bebocsáttatást kívánnak oly tények, melyeknek elmondása mulatságos az élénk érdeklődésű emberekre nézt, de kitűzött céljainknak nem sok hasznót hozók. Ezek az okok késztetének arra, hogy gondolataimat vállalatunk célja és sikere érdekében közöljem. Ezekért kell gyakorlati működésünknek már eleve egy kis elméletből indulnia ki, a mely hívatra van a paed. esetek gyűjtésének céljával, szempontjaival foglalkozni.

A gyermek kis ember, az iskola meg kis társadalom, a mely a szülői elnéző szeretet melegétől, korunkkal mindig messzebb távozik, de a melyet viszont a nagy társadalom több rendbeli ridegségétől megóvni érdekünkben van. E kis társadalomban helyesen ismerni meg az egyént nehéz, helyesen lépni fel vele szemben még nehezebb, mert a tanító bírói lelkiismerete nem nyugtatik meg valamely irott törvény szótlán vgrehajtásában, de az apai szeretet bírósága sínes meg egészen. Számítsuk még ezekhez azt is, hogy a nevelői ténykedés mindig relativ értékű s attól függ, hogy milyen a nevelendő egyén, milyen a nevelő egyén, mi az épen specialiter felmerült eset, mi az előzménye. A nevelői ténykedés helyességét az dönti el, hogy ismert előzmények után valamely örvendetes következmény épen az egészen tárgyilagosan nézett nevelői eljárás eredménye-e? Ily szempontok figyelembe vételével, a multal való folytonos összeköttetésben kell a nevelőnek eljárnia. De ez nem elég. Épen annyira kell magát ismernie, mint neveltjét. Neki úgy megvannak az egyéni vonásai, mint a tanulónak. E kétféle egyéni vonások a legtöbbször különböznek. Ezeknek egyezése vagy különbözőése azonnal megszüli a sym-

pathiát vagy antipathiát és az ítélet tárgyilagossága azonnal hiányzik. Nem azt kívánom, hogy a nevelők ne a maguk szemével nézzenek; mindenki csak a maga szemével tud látni. Csak azt kívánom hangsúlyozni, hogy a tanuló megítélésében az mindig egyik nagy baj, ha az ítélnék csak azon jó tulajdonságok felfedezése iránt van érzéke, a melyeket magában is meglesni képzel.

Ennélfogva paedagogiai eseteket kiváló haszonnal úgy gyűjthetünk, ha az egyénnek multját, körülményeit, egyéni vonásait, gyarlósága mellett talán kiválóságait is ismerjük, ha tekintetbe vesszük a tanulóhoz való viszonyunkat, ha tudjuk, hogy eljárásunknak mennyi idő alatt mi az eredménye, mégpedig mily segítségek vagy ellenhatások mellett, a nevelői eljárásnak különösen mely faja, eszköze használtával stb.

Ne csupán az életből kiszakított darabokat ohajtsunk látni, hanem meglesni egy darab életet, mint van az a multhoz és jövőhöz kötve.

S most egy pár elvet akarunk érinteni, a melyeknek tekintetbe vétele hasznára válhatik a paedagogiai esetek gyűjtésének és e vállalatnak.

1. Figyelemmel kísérendők első sorban az oly esetek, a melyben egy általános nevelési mozzanatnak a megfejtése látszik, oly esetek, melyek esetleg megszokott eljárásoknak vagy helyességét bizonyítják, vagy czélszerűtlenségét mutatják ki.

2. Igen becsesek volnának azok az esetek, a melyek nemzeti vonás jeleit tüntetnék fel, mert, ha lényegében és általában bármely nemzet nevelési elvei megegyeznek is, a mint a magyar gyermek charaktere különbözik pl. az oláhtól vagy némettől, úgy a nevelésükben is vannak bizonyára eltérő és fentartandó különbségek.

3. Keresendők az oly esetek, a melyek valamely nevelési feladat ideáljául szolgálhatnak. Ugyanis ha van pl. az orvos szemében oly betegség, oly seb, mely az ő szempontjából szépnék, fejletlenek mondható, a mely egy jelenséget határozott vonásokkal körvonaloz, úgy lehetnek oly paedagogiai esetek is, a melyek feltűnően szemléltetnek egy nevelési bajt s így fölöttébb nagy mértékben emelik a nevelő psychologiai ismereteit. Annál érdekesebb az eset, ha a nevelő az ily esetekben a talán végrehajtott helyes eljárást is közölheti.

4. Becses paedagogiai eseteket gyűjthet az ember a nagy emberek gyerekkorából, saját multjából vagy volt tanuló társai életéből; az e fajtákat becsben semmiféle sem mulja felül. Egy régen elmúlt ilyféle esetet, ha az híven emlékezetben maradt, az ember tárgyilagosan ítélni meg: ismeri a maga vagy a társa multját, az eset rugóját; felnőtt korában beszélhet az illető nevelői eljárás helyességéről vagy helytelenségéről, tudja, hogy ennek a bizonyos esetnek volt-e, s ha volt, milyen következménye volt.

5. A paedagogiai esetek gyűjtésére a nyilvános iskolák között legalkalmasabbak az árvaházak, szeretet-házak, szóval az olyanok, melyekben a gyermek napjai nagyobb részét egy nevelő oldalánál tölti, tehát állandóan szem előtt van. A más fajta iskolák tanítója úgy segít magán, hogy a tanulságos eseteket feljegyzi s legalább egy pár érdekesebb egyént az iskolai életen kívül is igyekszik megismerni.

6. Érdekesebb volnának a paedagogiai esetek közt azok is, a melyek azt bizonyítanák specialiter, hogy egy jóravalló nevelőnek a legszebb elvei és legnagyobb fáradságai is hogy vallanak kudarcot, ha nem tapintattal, nem a maga helyén tesz valamit. A tanítónak rosszul alkalmazott erényei hányszor keserítik meg az ő perczeit!

Jót akar s nem sikerül neki. Igen gyakran történnek ilyenek.

Ilyen szempontok tekintetbe vételével erősen hiányos szemvállalatunk sikerét, így műhelylyé válik vállalatunk, melyben alapos rendszer készült, s mely évek hosszú sora után írókat fog provocalni a gyakorlati nevelés elméletének megírására, s addig is nevelői jellemeket fog fejleszteni.

Baló József.

„Honnan gyűjtött az iskolai takarékpénztárba“ cz. 4. sz. paedagogiai esethez. Véleményem szerint a gyermekek által, az iskolai takarékpénztárba való pénzbetevést úgy kellene ellenőrizni, hogy az iskolai takarékpénztárt kezelő tanító addig semmi szín alatt se fogadjon el pénzbetétet a gyermektől, míg a szülője által irt rövid bizonylattal nem igazolja, hogy a betenni szándékoló pénzhez becsületes úton jutott. (?) Az irásbeli bizonylat a legrövidebben így szólna: E pénzt János v. N. N. ezért, meg ezért kapta; a szülő neve. Továbbá az iskolai takarékpénztárnál napirenden levő gyermeki hazugságok és lopások meggátolása és megűtáltatása szempontjából helyesen cselekszik a kezelő, ha a „Hazug Pista“ című tanulságos életképet a gyermek világából növendékei előtt elbeszéli s azután képen is szemlélteti.

Bányai Lajos.

L A P S Z E M L E.

Folyó év július 7-én tartották a Schw. Lehrtg. szerint a szt. gallen-kántoni tanítók gyűlésüket Rorschach városban Balsiger E. helybeli tanítóképezdei igazgató elnöklété alatt.

Az elnöki megnyitó rámutatott egynehány fontos feladatra, melyek megoldásra várnak.

Ilyenek a gyenge elméjű gyermekekről való gondoskodás, a taneszközök ingyen adása, a tanítóképzés újra szervezése, a menyenyiségtan, rajz és ének tanítás javítása stb. A képezdébe lépő növendéktől több testi és lelki fejlettsége kell megkívánni, hogy több képzettséggel mehessenek ki a képezdeből stb.

A gyűlés egyik érdekes tárgyát képezte Zollikofer G. J. szt. galleni realiskolai tanár felolvasása „Az egészség ápolása a népiskolában“ című tételről.

Előadó felemlíti, hogy az iskolai egészségtanra csak az utóbbi években kezdenek figyelmet fordítani. Azután olésorolja azon követeléseket, melyeket az iskolák építésénél szem előtt kell tartani. Ilyenek az épület szabad, napfényes fekvése, a talaj egészséges volta, a jó épület anyag, magas világos szobák, tágas folyósók, helyes szerkezetű szükségesszék stb. Minden iskolának el kell látva lennie elég nagy játéktérrel, jó ivóvízű csurgós kúttal.

A tanteremnek legyen szabályszerű mennyiségben tiszta levegője s e célra jó szellőztetője. A tanteremnek legyen alkalmas ruhatartója. A padokat kemény táblából legyen.

Tisztogatás minden nap történjék. A jó levegő mellett nagyon szükséges a kellő világítás, melynek balról kell jöni vakító fény nélkül. Az ablakok lehető közel legyenek egymáshoz. A fal legyen világos színre mázoltva. A szoba hőmérséke álljon 18–20°-on Celsius szerint. Ezt télen kellő időben történő fűtés által biztosítani kell. A melegítést központi vízfűtéssel kell eszközölni, ha az iskolában több tanterem van. A butorzatnál egészségügyi szempontból legfontosabbak az ülőszékek.

A fali táblák feketék legyenek fény nélkül s az írás rajtok erőteljes. A tankönyv legyen tiszta nyomású s benne a kis betűk magassága 2 mm. A tanórák szá-

ma ne legyen több az 1-ső osztályban 18 óránál, a 7-ik osztályban 33-nál hetenként. A szombat délután legyen szabad, minthogy erre a szülőknek sok helyen szükségük van.

A házi feladatokat lehetőleg kevésre kell szorítani, mert azoknak hasznuk többnyire kétséges. Az órák közt a szünetet pontosan meg kell tartani. A szünidő sok helyt a mezei gazdasághoz alkalmazza magát. A hol ez a szükség fenn nem forog, ott úgy kellene berendezni a szünidőt, hogy 3 hét essék akkorra, mikor legmelegebb nyár, két hét őszre, 1 hét karácsonytól újévig, 3 hét vizsgálat után. A tornát szorgalmasan kell gyakorolni.

A torna bizonyos tekintetben még szükségesebb a lányoknak, mint a fiuknak, mivel ezek rendszeres torna-gyakorlat nélkül is könnyebben találhatnak alkalmat arra, hogy ere őket gyakorolják. A növendékeket meg kell tanítani, hogy miképen ügyeljenek egészségükre. Már az alsóbb osztályokban minden alkalmat fel kell használni az egészségtani utasításokra. A felsőbb osztályokban rendszeresen tanítandó az egészségtan. Szigorú figyelmet kell fordítani a tanítványok tisztaságára s általában a rendre. A ragályos betegség mutatkozik, kötelessége a tanítóknak jelentést tenni a képezdében nemcsak testtant s egészségtant kell tanítani, hanem szamaritán (életmentési) tanfolyamot is. Az érzőek élesztését s kivált a szem és fül gyakorlását soha sem kell szem elől tévesztani tanítás közben. Az iskola tartson készletben meleg öblítőt, hogy a gyermek szükség esetén télben levetesse nedves lábbelijét. Szegény gyermekek számára, kik otthon elegendő tápszert nem kapnak, gondoskodjék az iskola egyszerű, tápláló ebédről. A szünidői gyermektelepeket fejleszteni kell.

Egyébiránt, azzal végzi értekező, erélyesen tiltakozni minden olyan irányzat ellen, mely mindenféle emberi baj ellen az iskolát akarja felelőssé tenni; nem szabad elfelejteni, hogy sok ártalmas befolyás érvényesíti magát az egészségre az iskolán kívül. Ezek az iskola közvetlenül nem segíthet.

I R O D A L O M

Beküldött művek: Egészségtan és életmentési szabályok. A népisk. felsőbb o. számára. Irta: *Györfly János*, budapesti tanító. Esztergom, 1890. Buzárovits G. kiadása. Ára 10 kr.

Vezérkönyv a magyar fogalmazás tanításához. Népisk. alsófokú iparisk. tanítók számára. Irta: *Böngérfi János*, közs. tanító. A budapesti (budai) tanítóegylet által 2-ik jutalmazott pályamű. Bolti ára 1 frt. 40 kr. Budapest, 1889. A szerző tulajdona.

Szépírási minták. Az el. isk. IV., V. és VI. o., továbbá alsófokú ipar- és alsófokú keresk. isk. számára, magy. tanítók által ellátva. módszertanilag rendezte *Vajda Pál*, polg. isk. tanár. Magyar írás. Ára 15 kr. Kettős füzetben magy. és német írás. Ára 20 kr. A vall. és közokt. min. 25.924—1889. sz. a. általánosan engedélyezte. Kiadja: *Göcz J. és Vajda Pál*. Bizományban Lampel Róbert pesti könyvkereskedőnél.

Paedagogiai zsebnaptár az 1889—90-ik tanévre. A tanítók, tanítóképző int. növendékek s felsőbb iskolai tanulók használatára. Szerkesztette *Orbók Mór*, tanítóképző intézeti tanár. Negyedik évi folyam. Budapest, 1889. Pozsony. Heckenast G. utóda: Drodtleff.

Dr. Toldy László Budapest főlevéltárnoka előfizetést fogad az általa szerkesztett „Törvényhatósági Naptár” 1890-iki évfolyamára. Tartalma: Naptári rész, Magyarország általános czímtára, Magyarország törvényhatósági czímtára,

Hasznos tudnivalók. Benne lesznek gr. Teleki Géza, gr. Csáky Albin, dr. Wekerle Sándor, Szilágyi Dezső, Darvas Imre, br. Kemény Kálmán, Comáromy László, Csató János életrajzai és arcképei, Alsó-Fehér és Abauj-Torna czimerei. Ára vászonba kötve 1 frt. 50 kr. Az előfizetési pénz a Bpesti könyvnyomda-részvénytársasághoz küldendő.

Sirisaka Andor pécsi tanító „Magyar Közmondások” könyve cz. munkán dolgozik. Kéri a papokat és tanítókat, hogy küldjenek be hozzá vidékükéről magyar közmondásokat: f. évi. okt. 31-ig. A fáradságért tiszteletpéldányt ígér. A könyv terjedelme 18—20 ív, előfizetési ára 1 frt. M-g-jelenik 1890. január első felében. Az előfizetési pénz szerzőhöz címzendő Pécsre.

Hangyakönyvecske vagy utasítás a tanítók észszerű nevelésére. Irta *Salzmann G. Keresztély*. Fordította: *Pethes János*. Curgó, 1889. Az „Iskolai szemle” kiadása. Ára 50 kr.

Földrajz. A népiskolák felsőbb osztályai számára Irta *Erdődi János*. Függelékül: történelmi képek. Ötödik átdolgozott kiadás. Budapest, Franklin Társulat. Ára 25 kr.

Iskolai értesítők.

(Folytatás.)

11. A rimaszombati községi elemi fiú-iskola értesítőjét egybeállította Törköly József igazgató-tanító. A tanulók létszáma a 6 elemi osztályban 206. Anyanyelvre nézve magyar 210, szláv 8, német 3. Vallás szerint ev. ref. 98, ágost. 53, izraelita 45, róm. kath. 25. A tanítók száma 5, hitoktató 5.

12. A kolozsvári belvárosi Fröbel-gyermekkert értesítőjét kiadta Papp Löv Leontin a gyermekkert vezetője. Az intézetnek 3 osztálya van. A fiúk és lányok létszáma év elején 81. Ezek közül meghalt 1, kimaradt 13, ideiglenesen eltávozott 6. Anyanyelvre nézve magyar 76, német 7, román 1. Vallásra nézve róm. kath. 31, ref. 23, mózes. vall. 14, unitárius 3, ágost. 7, görög kath. 3.

13. A piskitelepi államvasuti és áll. elemi népiskola értesítőjét kiadta a gondnokság. Tartalma: A vizsgálatok sorrendje. Rezső magy. királyfi emlékezete, Fejér Jánostól. Trefort miniszter emlékezete, Fejér Jánostól stb. Van egy 6 osztályú elemi és egy 6 oszt. leány elemi iskola s egy ismétlő leányiskola. A tanulók létszáma 290. Ezek közül róm. kath. 177, ev. ref. 46, ágost. 17, görög kel. 44, izraelita 6; magyar 191, német 52, román 44, más nemzetiségű 3. Az igazgató Ulrich Márton. Ezen kívül van 3 tanító, 1 tanítónő, 4 hitoktató.

14. A piskitelepi alsófokú ipariskola második értesítőjét kiadta a gondnokság. Tartalma: Nehány szó az ipariskolások vallás-erkölcsi oktatásáról, Jancsó Ernő plébánosától. Felügyelet. Tanítótestület. A három éves tanfolyamra beiratkozott 34 tanuló. év végén maradt 31. Vallás szerint: róm. kath. 26, ev. ref. 5, gör. kath. 1, gör. kel. 1, izrael. 1, Nemzetiség szerint: magyar 24, német 9, román 1. A tanítók száma a két hitoktatóval együtt 7.

15. A deési államilag segélyezett, műasztalos tanműhelylyel kapcsolatos polgári fiú- és leányiskola értesítőjét szerkesztette *Pfeifer János*, igazgató. Tartalma: A nemzetiség megalakulása Deésen, Kádár Józseftől, stb. A hat osztályú polgári fiú-iskolában a tanulók száma év elején 108, év végén 99; latint tanult 23. A polgári leány-iskolában év végén 67. Az összes létszám év elején 182, év végén 166. Az egészségből magyar 156, román 25, német 1. Vallás szerint: róm. kath. 53, ev. ref. 60, gör. kath. 23, gör. k. 2. unit. 4, luth. 2, Mózes hitű 38. A tanítók s tanítóúők száma 14, hitoktató van 6.

(Folyt. köv.)

V E G Y E S E K

— A hátralékos előfizetési díjak beküldését tisztelettel kérjük.

— Örvedetes hír. A vallás- és közokt. min. a tanítói nyugdíj-törv. revisiója tárgyában egy bizottságot küldött ki, mely biz. a következő 3 elvi kérdésben állapodott meg. 1. A teljes nyugdíj 30 (esetleg 35) évi szolgálat után biztosítatik. 2. A tanító nyugdíja mindenkor tekintettel legutolsó fizetésére állapíttassék meg. 3. A teljes árvaik részére maga a nyugdíjalap külön árvaházakat állítson fel. A min. e megállapodásokat elfogadta s ezek értelmében rendelte el a törvényjavaslat szerkesztését.

— Áthelyezés. A vallás- és közokt. min. a kolozsi állami elemi népiskolához Sinczky Julia, mocii áll. isk. r. tanítónőt áthelyezte.

— Kinevezés. A mocii áll. el. népiskolához a vall. és közokt. min. r. tanítónővé Goptsa Anna okl. tanítónőt nevezte ki. — A hidalmási áll. iskolához pedig Szász Károly helyére, ki a nyár folyamán Hódmezővásárhelyre választott meg ref. isk. tanítónak, Csizsár Sándor okl. tanító neveztetett ki.

— Helységnév-változtatás. Oláh-Fenes község, a m. kir. belügyminiszter engedélyével, nevét Magyar-Fenesre változtatta át.

— Tankönyvek bírálati díja. A vallás- és közokt. min. f. é. 6634—1889. sz. a. kelt rendelete szerint, a közoktatási tanácshoz megbírálásra beküldendő tankönyvek bírálati díjait jövőre a kir. adóhivatalokhoz előzetesen be kell fizetni s az onnan nyert nyugtákat fel kell terjeszteni.

— 100.000 frtos adomány az akademiának. Semsey Andor birtokos 100.000 frtot ajándékozott az akademiának oly feltétellel, hogy az akadémia, ha lehetséges még a jelen évben, de legkésőbb az 1890. évi nagy-gyűlésen pályázatot hirdessen a következő munkák irására, u. m. Magyar nyelvtanra, Magyar irod. történetre, Magyarország archaológiájára, Magyarország történetére, Magyarország földrajzára, Magyarország közgazdaságára, Magyarország geológiájára, Magyarország mineralogiájára, Magyarország florájára, Magyarország faunájára. Egy-egy munka legfőleg 150 nyomtatott ívre terjedhet. A pályadíj külön-külön 10.000 frt., mely azonban csak abszolút becsült munkának ítéltetik oda. A pályaművek benyújtásának határideje 1895. okt. 7-ike.

— Az erd. ev. ref. egyházkerület f. é. okt. 8-án, Kolozsvárt tartott évi közgyűlésén elhatározta, hogy Kolozsvárt a m. kir. Ferencz József tud. egyetemmel és a mellette fenálló m. kir. tanárképzővel, valamint a kolozsvári kollegiummal, mint gyakorló gymnasiummal kapcsolatban az egyházkerületi theologiai akadémiát és az áll. tanárképződe ref. növendékeinek felekezeti paedagogiumát internatussal és konviktussal kiegészítve berendezi és lehető rövid idő alatt felállítja.

— Statisztika. Az erd. ev. ref. egyházkerületben a múlt 1888. évben volt a 19 egyházmegyében s a 9 püspöki vizsgálat alatt álló egyházban 446 népiskola s ezekben 511 tanító. Tanköteles gyermek az egyházkerületben volt 53.567, ebből ref. felekezeti iskolába járt 41.287 gyermek.

— Kedvezményes vasuti jegyek. A szamosvölgyi vasut részvénytársaság igazgatósága f. é. szept. 18-án tartott ülésében elhatározta, hogy úgy a hitfelekezeti, mint más jellegű iskoláknál alkalmazott tanárok, tanítók, tanítónők és a tanuló ifjuság részére, a szamosvölgyi vasut vonalain teendő utazásoknál 50%-os menet díj kedvezményt engedélyez. A kedvezményt igénybe venni szándékozóik írásbeli kérvényeiket, az illetékes kir. tanfelügyelők, illetőleg az isk. igazgatóságok útján, azok láttamozása mellett, az üzlet-igazgatóságához (Deésre) intézzék.

— Miniszteri rendelet. A vallás- és közokt. min. f. é. szept. 4-én 38.271 sz. a. kelt rendeletével felhívta a kir. tanfelügyelőket, hogy írják össze azon iskolákat, melyekben a tanítók fizetése 300 frton alúl áll s erről f. é. okt. 25-ig tegyenek jelentést,

— „Izraelita“ tanulók. A vallás- és közokt. min. f. é. szept. 16-án 39.963 - 1889. sz. a. kelt rendeletével meghagyta, hogy az izraelita vallású növendékeknek jövőben adandó bizonyítványokon az „izraelita“ elnevezés használtassék.

— A közokt. tanács újra szervezése. Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter közelebből a közoktatási tanácshoz intézett felhívásában tudatta, hogy annak feladatait a közel jövőben módosítani fogja, miért több kérdésére feletetet vár a közokt. tanácstól.

— Tanítói segélyalap. Az erdélyrészi százsz tanítók elhatározták, hogy egy segély alapot létesítenek a szegény tanítók fizetésének pótlására s a beteg tanítók segélyezésére. Az alap javára értékesíteni szándékoznak az iskolákban beirt naplókat is, továbbá minden iskolakertből eladnak e célra évenként bizonyos számú oltóványt.

— Elitált tanító Meuselwitzben (Szász-Altenburg) egy tanítót elitált a másodfoku bíróság is azért, mert egy 13 éves leánynövendéket ostobának nevezett. A 200 mára perköltséget a tanító köteles fizetni a büntetésen felül.

— Népoktatás Tunisban. A francia kormány Tunisban isk. hatóságot szervezett a népoktatás fejlesztésére. Jelenleg 66 iskolában 7630 francia gyermeket tanítanak. Egész Tunisban francia iskolában tanít 298 tanító és tanítónő. Tandíj nincs, a gyermekek tankönyveket és tanszereket kapnak.

— Ingyen taneszközök. Zürich kántonban mindinkább terjed az a felfogás, hogy az elemi iskolákban a taneszközöket s írószereket ingyen kell adni a gyermekeknek. Közelebből 7 község határozta ezt el azon megjegyzéssel, hogy a taneszközök a tanulók sajátjaivá lesznek, hogy a növendékek az iskolából kikerülve gyakorolhassák magukat azon ismeretekben, melyeket az iskolában tanultak.

— Londoni gyermekek. Londonban 809 tanuló között talált az orvosi vizsgálat 351 ideges gyermeket, 184-et olyant, a ki otthon éheznek, 149 szembeteget, 231 tompa elméjűt.

— Tornatanítás. A porosz közokt. miniszter minis megelégedve a torna alól való sok felmentéssel. Ezután az orvosi bizonyítványban ki kell tüntetni, hogy a növendék az összes torna alól kivánja-e felmentetni magát, vagy pedig a tornának csak bizonyos neme alól. Egész torna alól felmentő bizonyítványt az igazgató csak a kerületi orvostól fogadhat el.

— Német műveltség. Németország 21 egyetemén a tanulók száma a múlt évben volt 28.471, jelenleg 28.923. Ezek közül theologus 5.824, jogász 6.577, orvos 8.663, bölcselmi tanfolyamot hallgat 7.860.

— Iskolák Britt-Indiában. Az 1881—1882-ik ében volt az iskolák száma az angolok keze alatt levő Indiában 94.989. Ezen iskolákban tanult 2.451.989 tanuló. Az 1886—87-ik isk. évben a tanintézetek száma volt 127.118 s tanulóké 3.435.443. Az iskolák és tanulók számának e gyors emelkedése mellett is Indiában csak 10%-a jár iskolába a tanköteleseknek.

SZERKESZTŐI IZENETEK.

S. L. Örvedek, hogy figyelmet fordít a P. E.-ekre. Közölöm fogom, mihelyt lehet. — E. K. L. Köszönettel vettem. Most nem lehetett, de sor kerül reá.

TARTALOM: A siketnémák. Kozma Ferencz. — A fogalmazás tanítása az el. népiskolában. (Vége). Kovács Dániel. — Az értelem művelése. (Folyt. köv.) P. Csorja Károly. — Tárca: A vízről. (Vége) Dr. Koch Ferencz. — Paedagogiai esetek: Egy kis elmélet a paedagogiai esetek gyűjtéséhez. Baló József. — Honnan gyűjtött az isk. takarékpénztárba? cz. 4. számú paed. esethez. — Lap szemle. — Irodalom: Iskolai értesítők. — Vegyesek.